

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt šeštieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2024 m. rugpjūčio 23 d.

Nr. 31 (1581)

Baltijos keliui – trisdešimt penkeri!

Prieš 35-erius metus trys Baltijos šalys susikibo rankomis gyva grandine. Ranka už rankos nuo Vilniaus per Rygą iki Talino, taip paminėdamos tragišką istorijos laikotarpį, kai buvo pasirašytas vadinamasis Ribentropo-Molotovo paktas, pagal kurį Lietuva, Latvija ir Estija pateko į SSRS sudėtį. Toje okupacijoje išbuvo beveik 50 metų, kol šalys iškovojo Nepriklausomybę.

Tikslų Baltijos kelio dalyvių skaičių sunku apskaičiuoti. Preliminariais duomenimis, dalyvavo apie du milijonai žmonių. Manoma, kad vien Lietuvoje jų buvo apie milijonas (pagrindinėje magistralinio kelio M12 atkarpoje buvo daugiau kaip 500 tūkst. akcijos dalyvių, atšakose – apie 300 tūkst.). Žmonės susikibo rankomis ne tik stovėdami kelyje, bet ir miestuose, miesteliuose, kaimuose, savo kiemuose – ten, kur buvo.

Akcijoje dalyvavo įvairių tautybių, skirtingos socialinės padėties, įvairias pareigas einantys žmonės. Dalyvavo daug dvasiškių, buvusių tremtinių, politinių kalinių, partizanų, jaunimo ir visuomeninių organizacijų atstovų, aukščiausieji komunistų partijos ir tuometės vadovybės atstovai liko nuošalyje, į Baltijos kelią nevyko. Akcijoje dalyvavo nemažai žurnalistų iš užsienio. Baltijos kelio akcija pateko į pirmąsias televizijos žinias, pirmuosius laikraščių

Kauno sportininkai Baltijos kelyje. 1989 m. rugpjūčio 23-ioji

puslapius, taip akivaizdžiai laisvajam pasauliui buvo parodoma trijų Baltijos tautų apsisprendimas ir ryžtas atkurti Nepriklausomybę.

Baltijos kelio akcija parodė trijų

Baltijos tautų politinį brandumą, pilietinės visuomenės gebėjimą susitelkti ir vieningai reikšti savo nuomonę siekiant bendro tikslo.

(keliamo į 2 psl.)

Atmintis gyvena manyje

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Taip sako Kaune gyvenantis, rugsėjo mėnesį savo 85-metį švėšiantis buvęs mažasis Sibiro tremtinys Petras Algirdas Belžakas. Kilęs iš garbingos giminės, kuria labai didžiuojasi, jis į tremtį Sibire su mama išvežtas 1941 m. birželio mėnesį neturėdamas nė dvejų metų. Tėvelis tuo metu už nebūtas nuodėmes buvo vežamas į Krasnojarsko lagerius. Motina su sūneliu sugrįžo į Lietuvą tik po trylikos metų, čia Petras Algirdas atkakliai siekė mokslo, baigė institutą. Dirbo inžinerijos srityje, paruošė mokslinį darbą, apsigynė disertaciją. 1988 m. aktyviai dalyvavo kuriant Kauno „Tremtinio“ klubą (buvo jo tarybos narys), dalyvavo pirmajame Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio suvažiavime, vėliau rinktas į Kauno mst. savivaldos tarybą. Jiedu su žmona užaugino tris vaikus ir džiaugiasi sulaukę penkių anūkų.

P. A. Belžakas daug dėmesio skyrė ir skiria LPKTS veiklai, savo giminės istorinei atminčiai įamžinti. Surinkęs daug nuotraukų, parašęs atsiminimus. Tarp jo mamos ir tėvelio, gyvenusių Aukštaitijoje, giminių buvo daug meno žmonių, Lietuvos patriotų, nukentėjusių nuo sovietinės okupacijos. Tėveliai buvo mokytojai, meno žmonės: mama – dailininkė, tėvelis – muzikas.

Mama Genovaitė Kindurytė

Mažojo tremtinio Petro Algirdo Belžako motina Genovaitė Kindurytė-Belžakienė (1900–1986) tėvelių Silvestro ir Onos Kindurių šeimoje iš devynių vaikų pagal amžių buvo penkta. Gimė Labeikiuose, netoli Utenos, palaidota Leliūnų kapinėse šalia tėvų, seserų ir brolių.

Pirmojo pasaulinio karo metu Genovaitė buvo pasitraukusi į Rusiją, Pskovą, ten mokėsi rusiškoje mokykloje. Sugrįžusi į Lietuvą, lankė Utenos „Saulės“ progimnaziją, tęsė mokslus Panevėžio mergaičių gimnazijoje, kurią baigė 1924 m. Įgijusi vidurinio mokslo

Genovaitė Belžakienė su sūneliu Petru Algirdu prie savo namelio Sibire. 1946 m.

cenzą, baigė ir dvimečius mokytojų kursus Utenoje, mokytojavo kunigo Vlodo Viktoro Butvilos vadovaujamoje Utenos „Saulės“ progimnazijoje, kuri 1926 m. tapo gimnazija.

Genovaitė buvo gabi menams, todėl

1927 m. įstojo į Kauno meno mokyklą. Mokėsi aliejinės tapybos Petro Kalpoko klasėje. Jai dėstė geriausi to meto Lietuvos menininkai: J. Šileika, V. Didžionkas, J. Zikaras, A. Žmuidzinaičius...

(keliamo į 5 psl.)

Pulkininko Stepono Rusteikos atminimui

Stasys IGNATAVIČIUS

Žymus tarpukario Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, teisininkas, LŠS centro valdybos narys, pulkininkas, vidaus reikalų ministras Steponas Rusteika gimė 1887 m. liepos 5 d. Rygoje. 1908 m. baigė Rygos Aleksandro gimnaziją, įstojo mokytis į Tartu universiteto Teisės fakultetą. 1914 m., baigęs universitetą, tapo diplomuotu teisininku. Vos baigus mokslus, prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas ir S. Rusteika buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, dalyvavo mūšiuose. Tarnaudamas Rusijos kariuomenėje buvo pasiūstas mokytis į Kazanės karo mokyklą ir ją sėkmingai užbaigė.

1917 m. bolševikams Rusijoje užgrobus valdžią ir 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Tarybai paskelbus Nepriklausomybės Aktą, S. Rusteika grįžo į Lietuvą. Bolševikams veržiantis į Lietuvos gilumą ir 1918 m. gruodžio 26 d. naujajam Ministrui Pirmininkui Mykolui Sleževičiui ir krašto apsaugos ministrui Mykolui Velykiui paskelbus kreipimąsi į Lietuvos vyrus, 1919 m. sausio pradžioje S. Rusteika savanoriu įstojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Buvo paskirtas Šiaulių miesto komendantūros Teisių skyriaus viršininku, su pertraukomis ėjo ir miesto karo komendanto pareigas. 1920 m. pradžioje skiriamas Telšių miesto ir Telšių apskrities karo komendantu, ir šias pareigas ėjo iki 1930 m. vasario 1 d.

(keliamo į 6 psl.)

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“!

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos telefonu +370 700 55 400, internetu „prenumeruok.lt“.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

1 mėn. – 4,48 Eur; 3 mėn. – 13,44 Eur.

Baltijos keliui – trisdešimt penkeri!

(atkelta iš 1 psl.)

Taip pat buvo pademonstruotas Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio, Estijos ir Latvijos liaudies frontų visų struktūrų organizuotumas, gebėjimas koordinuoti bei nepaprasta jėga, galinti pakelti vienu metu šimtus tūkstančių žmonių, kartu visiems siekiant svarbaus ir bendro tikslo – atkurti Nepriklausomybę.

Kaip prisimena ir pasakoja kauniečiai Pranas Majauskas, žinomas sporto organizatorius, muziejininkas, aktyvus visuomenininkas, tada, prieš 35-erius metus, sportininkai iš Kauno stovėjo susikibę rankomis autostrados Vilnius–Panevėžys 105-ajame kilometre, visai netoli Šilų miestelio (Panevėžio r.). Ir nuo to laiko tarp šilaivių ir kauniečių tęsiasi graži draugystė: kasmet rengiamas Baltijos kelio minėjimas ir koncertas, sporto varžybos, pasitinkami „Baltijos kelio“ bėgikai. Toje vietoje

prie autostrados stiebiasi ažuolų giraitė, kurią sodino nemažai Lietuvai nusipelnusių žmonių. O giraitę rūpestingai prižiūri šilaiviai. Be to, ažuoliukų ap-

supty kauniečiai yra pastatę kopyltstulpį sportininkams, nukentėjusiems nuo sovietinės okupacijos.

Į tradicija tapusius renginius atvyks-

Šiluose po šv. Mišų visi kolonoje žygiuoja prie kopyltstulpio Baltijos kelyje

ta Kauno sporto veteranai, jų vokalinis instrumentinis ansamblis „Ažuolynas“, dalyvauja gausus būrys šilaivių, sulaukiama ir svečių. Daug prie šios draugystės puoselėjimo prisidėjo LTOK Kauno skyriaus pirmininkas Pranas Majauskas, kuriam svarbu, kad ši prasminga draugystė tęstųsi. Tam, kad tokie nuoširdūs susitikimai įvyktų, nemažai prisideda ir Šilų bendruomenės pirmininkė Regina Turulienė. Ir ne tik kauniečiai atvyksta į Šilų kraštą, bet ir kauniečiai šilaičius pasikviečia pas save, padovanodami bendrystės džiaugsmą.

Rugpjūčio 23-iają kviečiame prie autostrados Vilnius–Panevėžys 105-ojo kilometro paminėti istorinę datą, pabūti bendrame kauniečių ir šilaivių renginyje.

„Tremtinio“ inf.
Nuotr. iš Prano Majausko
asmeninio archyvo

Kodėl siekiama atleisti žinomą žurnalistą iš darbo

Lietuvos žmogaus teisių koordinavimo centras kreipėsi į kultūros ministrą Simoną Kairį ir Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos generalinę direktorę Aušrinę Žilinskienei dėl šios bibliotekos darbuotojo, žurnalisto Vidmanto Valiušaitio politinio persekiojimo.

Išplatintame pranešime rašoma, kad naujai paskirta Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos generalinė direktorė Aušrinė Žilinskiene siekia skubiai pašalinti iš darbo Informacijos politikos ir analitikos departamento vyriausiąjį tyrėją Vidmantą Valiušaitį naikinant jo pareigybę nepaisant to, kad yra patvirtinti ir įgyvendinami minėtos bibliotekos vyriausiojo tyrėjo V. Valiušaitio darbo planai. Su juo darbo sutartį siekiama nutraukti viduryje metų.

V. Valiušaitis yra gerai žinomas aktyvus žurnalistas, XX a. kovų už laisvę Lietuvoje tyrinėtojas, nagrinėjantis dabarčiai itin aktualias istorines temas. Jis nuolat skelbia mokslinius straipsnius, skaito paskaitas ir pranešimus Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje klausimais, yra išleidęs svarbias Lietuvos istorijai knygas „Istorikai nenaudoja dalies šaltinių. Dr. Augustinas Idzelis ir Lietuvos okupacijų interpretavimo drama“, „Juozas Lukša-Daumantas žmonos Nijolės prisiminimuose ir amžininkų liudijimuose“ ir kitas.

Neabejotina, jog šiuo metu su šalies politinės valdančiosios daugumos pritarimu ir iniciatyva skubama vykdyti neužbaigtus Lietuvos istorinės atminties „valymo“ darbus. Tai rodo ne tik buvusių KGB bendradarbių įslaptinimas 75 metams, bet ir naujais faktai: atminimo lentų Jonui Noreikai ir Kaziiui Škirpai naikinimas, kova prieš partizano Juozo Krikštaponio paminklą Ukmergėje, siekis, prisidengus tariamos pertvarkos vardu, iš esmės panaikinti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro galias, suteikiant valstybinėse įstaigose dirbantiems ir jų finansuojamiems istorikams galią keisti istorinių įvykių aiškinimą.

Šiandien mūsų šalyje vis labiau ryškėja istorinės atminties kovų laukas, kuriame vėl atgimsta sovietinis, o dabar Kremliaus ideologų aktyviai formuojamas istorinis Lietuvos laisvės kovų vertinimas, esą Lietuvoje nebuvo jokio laisvės sukilimo ir laisvės kovų išsivadavimo judėjimo, esą mūsų šalis savanoriškai, laisva valia įstojo į SSRS, o visi 1941 m. birželio sukilimo ir rezistencinio judėjimo dalyviai bei Lietuvos pokario partizanai buvo naciai ir žydšaudžiai. Akivaizdu, jog kompetentinga minėtos bibliotekos vyriausiojo tyrėjo V. Valiušaitio veikla tapo kliūtimi Kremliaus mūsų visuomenei primetamam istorinių įvykių vertinimui, ir dėl

to jis tapo nepageidaujamas Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Atkreipiamas kultūros ministro Simono Kairio ir minėtos bibliotekos generalinės direktorės Aušrinės Žilinskiene dėmesys, kad istorinės aplinkybės nuolatos keičiasi. Jos nelaiduoja vadovaujančių pareigų nei ministru S. Kairiui, nei minėtai direktorei A. Žilinskienei, bet leidžia vertinti jų politinius bandymus susidoroti su sąžiningais Lietuvos laisvės kovų tyrinėtojais ir kitaminčiais.

Lietuvos žmogaus teisių organizacijos rengia III knygą „Lietuva ir žmogaus teisės“ (išleistos I ir II knygos), kurioje svarbi dalis skiriama dabartiniams politikams, valdžios pareigūnams ir visuomenės veikėjams, pasižymintiems prokremliška ir antilietuviška politine bei visuomenine veikla, vertinama žmogaus teisių kontekste.

Istorijos požiūriu nei ministru, nei minėtai direktorei nėra prasminga suklauti atitinkamo viešo įvertinimo, nes Europos Žmogaus Teisių Teismas 2019 m. kovo 12 d. sprendime byloje „Drėlingas prieš Lietuvą“ nustatė, jog sovietų okupantų vykdytas sistemingas Lietuvos partizanų naikinimas gali būti laikomas lietuvių tautos genocidu. Šalies Konstitucinis Teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinę, kad Lietuvos partizanai, jų ryšininkai ir rėmėjai „buvo reikšminga lietuvių tau-

tos, kaip nacionalinės, etninės grupės, dalis“, o SSRS represijos buvo nukreiptos prieš aktyviausią ir reikšmingiausią lietuvių tautos dalį, apibrėžtą nacionaliniais ir etniniais požymiais. Lietuvos gyventojai buvo naikinami turint tikslą daryti įtaką lietuvių tautos demografinėi būklei ir Lietuvos išlikimui. Didelės lietuvių tautos grupės (partizanų, jų rėmėjų, ryšininkų ir kitų) pasipriešinimas SSRS okupaciniam režimui turėjo esminę reikšmę saugant ir ginant lietuvių tautinį identitetą, kultūrą bei nacionalinę savimone, ir visos lietuvių tautos išlikimą.

Taigi V. Valiušaitis savo veikla realizuoja istorinį teisingumą, kurį įtvirtino minėti teismų sprendimai. Suprantama, kad jie yra ganėtinai skausmingi ne tik 1940 m. Lietuvą okupavusios SSRS teisių perėmėjai Rusijai, bet ir vietiniams to meto okupuotos Lietuvos kolaborantų palikuoniams. O Seimo valdančiojoje daugumoje šiuo metu yra nemažai asmenų, kurių tėvai arba artimieji, visų pirma tarnavę SSRS represinėse struktūrose, tiesiogiai dalyvavo lietuvių tautos demografinę būklę bloginusiam ir pavojų Lietuvos išlikimui kėlusiam šalies gyventojų naikinime – ministru S. Kairiui ir direktorei A. Žilinskienei nevertėtų su jais tapatintis ir dėl to derėtų susilaikyti nuo žurnalisto V. Valiušaitio politinio persekiojimo.

Budapešto arklys keičia Trojos arkli

Kol Europos Sąjungos valstybės stengiasi dėl paramos Ukrainai, Vengrijos užsienio reikalų ministerija sumanė dar vieną būdą padėti Kremlui: nutarė išdavinti baltarusių ir rusų „nacionalines korteles“. Po Vengrijos premjero Viktoro Orbano vizito Maskvoje Budapeštas nuo liepos 9 dienos įtraukė Rusijos Federacijos ir Baltarusijos piliečius į vadinamąją „nacionalinės kortelės“ programą. Jos išduodamos norintiesiems dirbti Vengrijoje dvejus metus su galimybe pratęsti.

Vengrijos užsienio reikalų ministerijos vadovo Peterio Szijjártó teigimu, „nacionalinių kortelių“ išdavimas besikreipiantiems iš Rusijos Federacijos ir Baltarusijos „pavojaus Šengeno zonos saugumui nekelia“. Apie tai jis pareiškė socialiniame tinkle „Facebook“. Ta-

čiau Europos Parlamentas baiminasi, kad gali atsirasti spragų šnipams. Liepos 30 dieną „Financial Times“ ir „Reuters“ paskelbė ištraukas iš didžiausios Europos Parlamento frakcijos – Europos liaudies partijos – pirmininko Manfredo Weberio laiško Europos Vadovų Tarybos vadovui Charlesui Micheliui. Anot Weberio, naujosios Vengrijos taisyklės gali „sudaryti rimtų spragų šnipinėjimo veiklai, kuri kelia rimtą grėsmę nacionaliniam saugumui“. „Ši politika taip pat galėtų palengvinti rusams judėjimą Šengeno erdvėje, apeinant ES teisės reikalaujamus apribojimus“, – argumentavo M. Weberis. Partijos pirmininkas paragino Michelį iškelti šį klausimą kitame ES lyderių susitikime spalio mėnesį.

Pasiteisindama Vengrija aiškina, kad

jos valdžia nori pritraukti darbo jėgos – „kalbame apie leidimą dirbti ir gyventi, galiojantį tik Vengrijoje“. Pasak vengrų vadovų, Vengrijos valdžia taip nori pritraukti darbo jėgos, ir tas leidimas visų pirma bus naudojamas naujos atominės elektrinės statybai, kurią atliks Rusijos korporacija „Rosatom“.

Tačiau keliems šimtams žmonių iš Rusijos ar Baltarusijos, kuriems dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą taikomos ES sankcijos, neįmanoma išduoti vizų ar „nacionalinių kortelių“. Tuo pat metu specialus „nacionalinės kortelės“ turėtojų patikrinimas Europos lygmeniu nevykdomas, nurodė žiniasklaidos grupės „Redaktionsnetzwerk Deutschland“ (RND) publikacijos, sukėlusios nerimą Vengrijos kaimynėms. Kartu ES šalių nacionalinės vyriausy-

bės turi teisę savarankiškai priimti sprendimus legalios migracijos ir leidimų dirbti klausimais, priminė „Financial Times“. Kadangi su kortele galima keliauti į Šengeno šalis, Vengrijos išduotos „nacionalinės kortelės“ turėtojai gali keliauti į visas 29 Šengeno šalis 90 dienų nesikreipdami dėl Šengeno vizos, kuri paprastai yra privaloma. Tuo pačiu metu Šengeno šalys gali neleisti atvykti, jei, pavyzdžiui, kyla pavojus nacionaliniam saugumui. Mechanizmą reglamentuoja ES sienų įstatymo 6 straipsnis. Europos Sąjungos 90/Žaliųjų frakcijos narys Sergejus Lagodinskis interviu RND kritikavo Budapešto sprendimą, tačiau perspėjo neįtarti visų imigrantų iš Rusijos ir Baltarusijos. Brandenburgo vidaus reikalų ministerija vėliau paragino atlikti sienų su Vengrija kontrolę.

Kremlius vengia reiškinius vadinti tikraisiais vardais, todėl susigalvojo „naujagalbė“

Pradėjusi agresiją prieš Ukrainą Rusija iki šiol vengia karą vadinti karu – tai, pasak Kremliaus teroristų, tėra „specialioji karinė operacija“. Jei kas išdrįsta arba netyčia agresiją pavadina karu – susilaukia bausmės, mat tiesa neatitinka agresorės interesų. Ir netgi praradus dalį Kursko srities, rusų politikai nesiliauja demonstruoti iškreiptą pasaulio vaizdą: jie ukrainiečių puolimą vadina „ypatingą situaciją“, savo gynybą – „kontrateroristine operacija“, o kai per vyriausybės pasitarimą dėl Kursko problemos srities gubernatoriaus ukrainiečių puolimą pavadino įsiveržimu, jį nutraukė Putinas, pareiškdamas, kad apie tai juos informuos karinės žinybos... Pats Putinas esamą padėtį pabrėžtinai vadina „situacija“, taip tarsi švelnindamas rimtą padėtį, susiklosčiusią Ukrainai sėkmingai atakavus ir įsiveržus į Rusijos teritoriją. Kam to reikia, kodėl reikia apsimeti-

nėti ir prieštarauti sveikam protui, vadinant reiškinius eufemizmais? (Eufemizmas – žodis ar žodžių grupė, etikos sumetimais vartojami vietoj žodžių, kuriuos eufemizmo vartotojas laiko nemaloniais, nepadoriais, įžeidžiančiais, bauginančiais ar atskleidžiančiais slaplaptį. Eufemizmas remiasi užuomina, kad, be pagrindinės reikšmės, yra greutinė, perkeltinė, – red. past.) Juo labiau kad net kai kurie rusų propagandistai ir politikai ima pripažinti, kad karas yra karas, bet kad nepakliūtų į straipsnį „už diskreditaciją“, jie pradėjo vartoti „Laosas“ vietoje... „Rusijos Federacija“! Na, o valdininkai, kad išvengtų problemų, nustojo vartoti terminą „SKO“ („Specialioji karinė operacija“) ir perėjo prie paprastesnės „techninės kalbos“, pavyzdžiui, pabėgėlius, kurie pradėjo plūsti iš Kursko srities, jie vadina „persikėlėliais“.

Ekspertų manymu, Kremlius eufe-

mizmų kalbą naudoja dėl vienos priežasties: kad nereikėtų šalyje įvesti karinę padėtį (tai dažniausiai neišvengiama vykstant karui), o tai savo ruožtu reikalautų skelbti mobilizaciją ir sustabdyti gyventojų mokesčių mokėjimą.

Didžiausią patikimos informacijos paklausą turi su Rusija ir Ukraina besiribojantys gyventojai, sako ekspertai. „Galų gale, tai saugumo klausimas“, – teigia jie. Tačiau tikėtina, kad Rusijos valdžia nesibaimins socialinio spregimo šiam regione: „Daugelis pabėgėlių yra labai pažeidžiamose padėtyje, jie suinteresuoti, kad valdžia ką nors padarytų už juos, jie nereikalauja to pakeisti. Kai kuriems regionams karas vis dar labiau suvokiamas kaip nauda, nes atnešė finansinius srautus – karinei pramonei ar sutartis pasirašiusiųjų šeimoms, – teigiama ir pabrėžiama, kad karinės išmokos buvo padidintos nuo 200 tūkst. iki 400 tūkst. per mėnesį, o tai

yra stulbinanti suma tiems regionams, kur atlyginimai vis dar siekia 20 tūkst.

Ekspertų pastebėjimais, nemaža dalis Rusijos gyventojų pasirinko nuolankumo strategiją, siekdami kuo neskausmingiau išverti sunkius laikus. Tai, jų manymu, atmeta socialinių neramumų galimybę Rusijoje: „Kai kurie netgi gali suabejoti Putinu, nusivilti jo autoritetu, tačiau tam reikia sukaupti ir apdoroti daug patirties metų“.

„Naujagalbė“ ir toliau naudoja valdžios elitas, kuris taip pat pasirodė turintis naudos iš karo, kai užėmė pasitraukusio Vakarų verslo vietą, pažymi ekspertai: „Konfrontacijai turi atsirasti tam tikri veiksniai: pavyzdžiui, įvyks valdžios pertvarkymas. Tas elitas, kuris turi galios išteklių, turi prarasti savo galią. Kol kas Putino „situacija“ tebėra priimtina ir elitui,“ – reziumavo ekspertai.

Parengta pagal „Deutsche Welle“ inf.

Gynybos finansavimas šiemet pasieks 3,2 proc. Lietuvos Bendrojo vidaus produkto

Vyriausybė nutarė dar šiemet skirti papildomų lėšų, būtinų ginkluotės sistemų įsigijimui. Krašto apsaugos ministerijai iš skolinčių lėšų bus skiriama 130 mln. eurų – tai leis paspartinti bepiločių orlaivių, antidroninių sistemų, ginkluotės įsigijimą, atnaujinti turimas mobiliąsias oro gynybos sistemas bei įsigyti naujų. Su šiomis papildomomis lėšomis gynybos finansavimas šiemet pasieks 3,2 proc. Lietuvos Bendrojo vidaus produkto (BVP).

„Pasinaudojame Biudžeto įstatymo suteiktais įgaliojimais ir skiriame papildomą finansavimą išankstiniams mokėjimams reikalingų ginkluotės sistemų įsigijimui. Tai leis sparčiau vystyti nacionalinę divizioną bei aprūpinti Lietuvos kariuomenę reikalinga įranga. Dar šiemet galėsime paankstinti įvairius krašto apsaugai reikalingus projektus – pradėti bepiločių orlaivių, antidroninių ir mobiliųjų oro gynybos sistemų, radijo stočių, ginkluotės bei kitus

pirkimus. Taip pat dalis lėšų bus nukreipta Lietuvoje gaminamoms ir Ukrainos nurodytoms trūkstamoms karinėms priemonėms įsigyti“, – sako finansų ministrė G. Skaistė.

Šiuo Vyriausybės nutarimu Finansų ministerija atliepia Krašto apsaugos ministerijos prašymą skirti 130 mln. eurų spartesniam svarbių ginkluotės projektų įgyvendinimui.

20 mln. eurų bus nukreipti įvairaus tipo bepiločių orlaivių sistemų įsigijimui spartinti ir šių sistemų operatoriams rengti, 30 mln. eurų – antidroninių sistemų ir elektromagnetinės kovos įrangos įsigijimui paankstinti bei vystyti, 5 mln. eurų – kulkosvaidžiams, kurie būtų skirti Vidaus reikalų ministerijos institucijoms ir Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgoms, įsigyti.

10 mln. eurų bus skiriama turimoms mobiliosioms oro gynybos sistemoms atnaujinti ir artimojo nuotolio mobilių-

jų oro gynybos sistemų „Piorun“ įsigijimui pradėti etapais, 20 mln. eurų – kariams individualia ginkluote pagal modernaus (manevrinio) kario programą (įvairaus kalibro šaunamieji ginklai, taikikliai, naktinio matymo priemonės) aprūpinti, 20 mln. eurų – radijo stočių įsigijimui paankstinti, 5 mln. eurų – prieštankinių granatsvaidžių „Carl Gustaf“ pajėgumams atkurti, 10 mln. eurų – amunicijai (155 mm ir kt. kalibro) įsigyti.

10 mln. eurų bus nukreipti išlaidoms, susijusioms su dalyvavimu Europos Sąjungos ir tarptautinėse pagalbos Ukrainai iniciatyvose, sumokant už karinių priemonių, kurios bus perduotos Ukrainos ginkluotosioms pajėgoms, įsigijimą.

Su šiuo skyrimu šiemet papildomai Krašto apsaugos ministerijos reikmėms finansuoti iš viso bus skirta 323 milijonai eurų.

LRV inf.

Skelbimai

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos buveinėje (Laisvės al. 39, Kaunas) eksponuojamos parodos „Baltijos keliui – 35“: filatelijos ir filokartijos parodose eksponuojami Henriko Kebeikio „Baltijos kelio sostinių tiltai“ ir Rimanto Antano Šakalio sukurti vokai.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos buveinėje (Laisvės al. 39, Kaunas) eksponuojama tautodailininkės, LUMA Kauno skyriaus narės Dalios Kerpauskienės tekstilinių gobelenų paroda.

Kviečiame aplankyti.

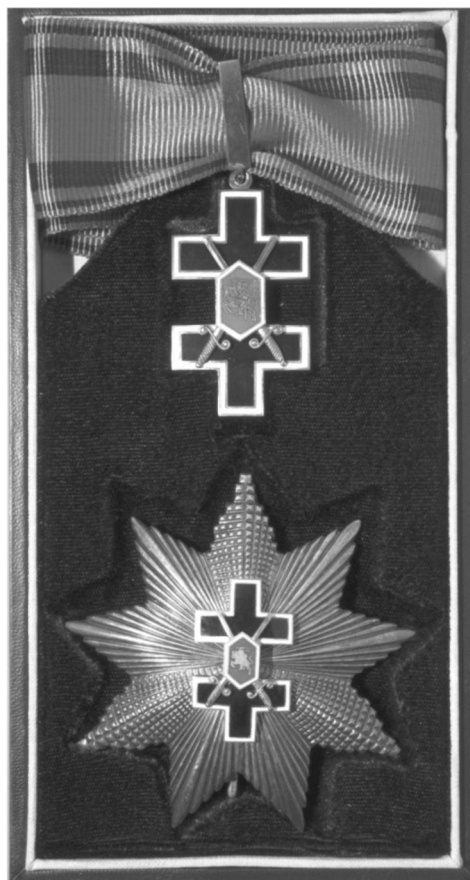
Prieš 105 metus įsteigtas Vyčio Kryžius

Kęstas VASILEVSKIS

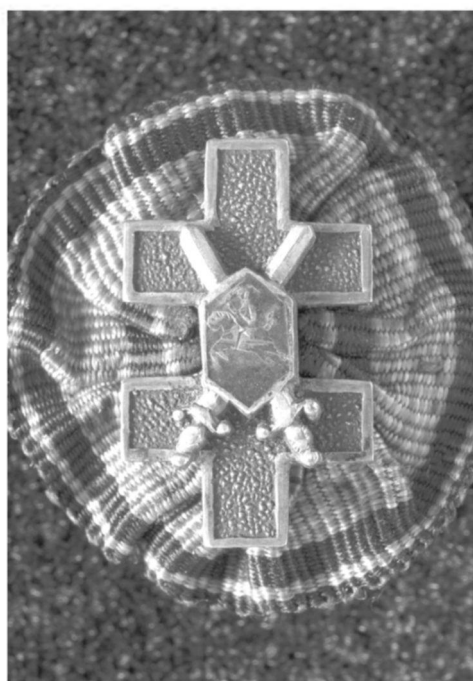
Ar kada nors, gamindami sriubą ar troškinį ir juos gardindami lau-ro lapais, susimąstėte, kad tai medžio lapai, kurių vainiku dar senovės Graikijoje ar Romoje buvo vainikuojami ypatingais nuopelnais pasi-žymėję žmonės. Tokie paprastai, bet kartu išskirtiniai vainikai puošė ir drąsiausių, gabiliausių karių galvas. Laurų vainikas toli gražu nebuvo prabangus, bet jo simbolinė reikšmė spindėjo garbe, pasididžiavimu, įkvepiančiu pavyzdžiu. Paprastai tariant, tai buvo simbolinis apdova-nojimas, kurį užsitarnaudavo tik drąsiausius ir reikšmingiausius žygius atlikę herojai.

Vyčio Kryžiaus V laipsnio ordinas, įteiktas ltn. Antanui Breimeliui (1900–1950)

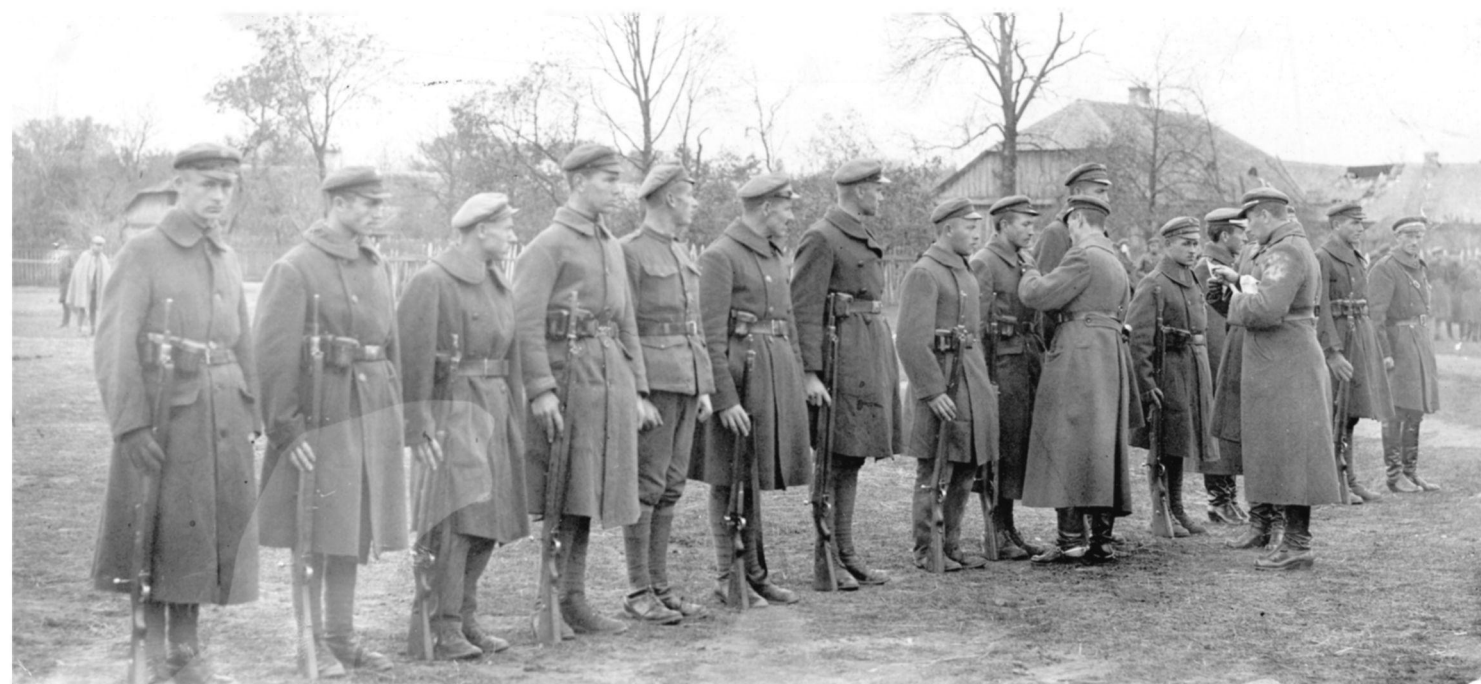

Vyčio Kryžiaus II laipsnio ordinas, ku-riuo 1998 m. po mirties buvo apdo-vanotas partizanas Kazimieras Algir-das Varkala (1924–1948)

Vyčio Kryžiaus ordino su kardais, įteikto gen. ltn. Pranui Liatukui (1876–1945) XX a. 4 deš., miniatiūra

Tai, kas buvo suvokta Antikoje, bu-vo aktualu ir ką tik nepriklausomybės paskelbusioje ir dėl savo išlikimo ko-vojančioje Lietuvoje. Nepriklausomy- bės kovomis išsaugota laisvė yra kiek- vieno Lietuvos kariuomenėje besiko- vusio kario nuopelnas, tačiau kritiniais momentais ne kiekvienas įstengė išlik- ti šaltakraujišku, griebtis narsių, pra- gaištingai pavojingų ir pergalei būtinų veiksmų. Tokius žygdarbius atlikusius karius norėtasi išskirti ir ypatingai įver-

Trečiojo pėstininkų Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Vytauto pulko vadas mjr. Aleksas Jakaitis sega Vyčio Kryžius savo pulko kariams. Iš dešinės ketvirtas stovi ltn. Jonas Masandukas, penktas – j. puskr. Antanas Levinskas, devintas – puskr. Juozas Garjonis. 1922 m.

tinti. Gal reikėtų jiems suteikti žemės? Žemė ir taip buvo dalijama savano- riams, o, logiškai mintijant, ypač pasi- žymėjusiems jos reikėtų suteikti dar didesnius plotus. Pirmiausia tas žemes dar reikėjo apginti, o išdalyti ją visiems savanoriams ir išskirtiniais nuopelnais pasižymėjusiems vargiai būtų įmano- ma. Svarstyti bet kokią materialinę naudą apskritai buvo gana bergždzias reikalas, kadangi iš sekinančių carinės Rusijos gniaužtų išsivadavusi ir dėl iš-

Sveikiname

Nuoširdžiai sveikiname filialo tarybos narį Zenoną NAVICKĄ 85-ojo jubiliejinio gimtadienio proga ir linkime geros sveikatos, laimės, gerų draugų, vaikų bei anūkų meilės.

Tai kas, kad smilkiniai jau bala, tai kas, kad skauda ką ir būna neramu.

Gerai, kad širdyje jaunystė nesušala. Gerai, kad Tu gyventi, juoktis, dirbti vis gali.

Laimingas, kad ištiest pagalbos ranką, patart, paguost, padėt gali.

Kad Tau dar vis jėgų užtenka ir nuovargio per daug dar nejauti.

Te neužgęsta Tavo laimės žiburys, te nepavargsta stiprios rankos ir širdis.

Laimingas būki visada su jauna šypsena veide.

LPKTS Palangos filialas

Nuoširdžiai sveikiname filialo narius, buvusius tremtinius garbingo jubiliejaus proga:

Mariją DAGIENĘ – 90-ojo,

Feliciją KARPALOVĄ ir Akvilę RUTKEVILIENĘ – 85-ojo,

Vytautą LINKEVIČIŲ – 75-ojo.

Linkime daug saulėtų dienų, artimųjų meilės, stiprios sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Biržų filialas

Tie metai – tai žiedai margi,

Į vieną puokštę surinkti.

Jie jums – Dievo dovana

Su jų vargais ir su džiaugsmiais.

Nuoširdžiausiai sveikiname jubiliejaus proga:

Petronėlę BUNIKIENĘ ir Danutę TRIBUNSKAJĄ – 85-ojo,

Elą MERZLIKINĄ ir Joną JAKŠTĮ – 80-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, geros nuotaikos ir ilgų gyvenimo metų. Telydi jus Švč. Mergelės Marijos globa.

LPKTS Jurbarko filialas

Jubiliejinį gimtadienį proga sveikiname buvusius tremtinius, filialo narius:

Jūratę BALIUKONIENĘ – 85-ojo,

Valę SUBAČIENĘ – 80-ojo,

Janiną JATKŪNIENĘ – 70-ojo.

Linkime, kad Jus lydėtų didžiulė sėkmė, niekada nepritruktų didelės kasdienės laimės, sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Panevėžio filialo taryba

(keliamą į 7 psl.)

Atmintis gyvena manyje

(atkelta iš 1 psl.)

1934 m. baigusi meno mokyklą dirbo Linkuvoje, Pasvalyje, Zarasuose vaizdinio (plastinio) meno dalykų mokytoja. 1937 m. Zarasuose išteko už Mykolo Belžako, kuris buvo baigęs Kauno konservatoriją, tapo muzikos mokytoju, mokytojavo Pasvalio aukštesniojoje komercijos mokykloje, po to Širvintų ir Zarasų gimnazijose.

Jie pažinojo vienas kitą dar nuo mokslo Kaune laikų, pažintis nenutrūko mokytojaujant įvairiuose Aukštaitijos miesteliuose, kol pagaliau situokė.

Tėtis Mykolas Belžakas

Nuotekų kaimas yra Ukmergės krašte, Lyduokių seniūnijoje, Siesarties upelio kairiajame krante. Nepriklausomybės metais kaime veikė pradžios mokykla. Nuo 18-ojo amžiaus Nuotekose gyveno dvi Balžekų giminės medžio šakos. Vienos jų – Antano Balžeko, gimusio 1837 m., žymiausias giminės atstovas buvo Jonas Balžekas (1925–2012), habilituotas mokslų daktaras; iškilius mokslininkas, bitininkas, energingas visuomenininkas.

Iš tos giminės šakos yra kilęs ir Stasys (Stenley) Paulius Balžekas (1893–1987). 1912 m. jis išvyko į JAV, vertėsi įvairiais verslais, studijavo Valperso universitete. Verslininkas, su žmona Emilija ir bendraminčiais subūrė garsią Amerikos lietuvių bendruomenę. Jų sūnus Stasys (1924–2020) – ilgametis Amerikos lietuvių tarybos prezidentas. Iki mirties buvo Lietuvos Respublikos garbės konsulas Palm Beache.

Mykolo Belžako šeima kilusi iš Kazimiero Belžako (Balžeko), gimusio 1865 m., giminės šakos. Kazimieras buvo vedęs Eleną Vinskaitę, kilusią iš to paties krašto, su ja užaugino keturis vaikus: Leonardą, Stasę, Kazę ir Mykolą. Elena turėjo gražų balsą, buvo gera dainininkė. Žymus sutartinių rinkėjas Zenonas Slaviūnas 1939–1940 m. įrašė ir paliko archyvuose net 30 jos įdainuotų sutartinių.

Mykolas gimė 1909 m. Nuotekų kaime, mažžemių ūkininkų šeimoje. Jam einant šeštuosius metus, tėvai su šeima persikėlė gyventi į Ukmergę. 1918 m. jis pradėjo mokslus Ukmergės valdiškoje gimnazijoje, baigė penkias klases. 1927 m. Mykolas įstojo į Kauno valstybinę muzikos mokyklą, kuri 1934 m. gavo konservatorijos statusą. Mokykloje pasirinko obojaus klasę, lygiagrečiai klausydamas visą eilę privalomų ir neprivalomų dalykų. Tarp neprivalomų dalykų klausė chorvedybos, pedagogikos bei psichologijos, estetikos ir simfoninės instrumentacijos kursus. Mykolas Belžakas baigė konservatoriją 1934 m.

Gavo paskyrimą dirbti į Pasvalio aukštesniąją komercijos mokyklą muzikos mokytoju, buvo sąjungos „Jaujoji Lietuva“, rajono kultūros ir švietimo vadovas. Muzikos mokytoju dirbo ir Širvintose, vėliau persikėlė dirbti į Zarasus.

Tolesnis šeimos likimas

1939 m. Zarasuose jiems gimė sūnus Petras Algirdas. Tačiau šeimynine laime džiaugtis teko neilgai: 1941 m.

birželio 14-ąją šeima buvo represuota ir, kaip dauguma patriotiškai nusiteikusių Lietuvos piliečių, ypač karininkų, mokytojų, inteligentų šeimų, ištremta į Sibirą. Genovaitė su dar dvejų metų

Petras Algirdas Belžakas

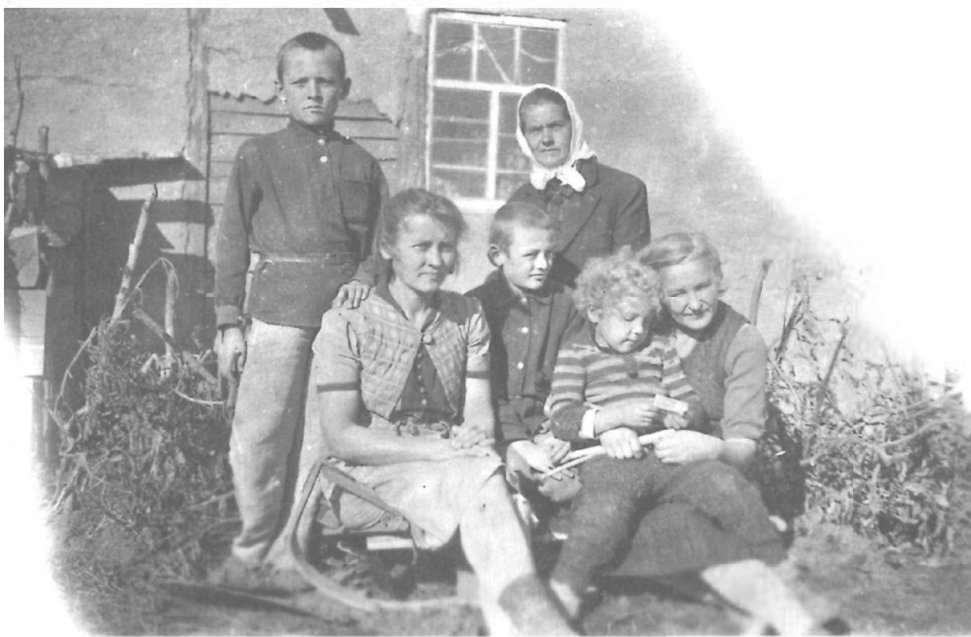
gyventi. Tačiau greitai baigėsi atsivežti iš Lietuvos dažai ir teptukai. Kai ką gaudavo iš Lietuvos. Genovaitė įvairiose organizacijose dirbo visokius darbus. Paskutiniaisiais metais tremtyje dirbo net vaikų namuose piešimo ir rankdarbių mokytoja.

1954 m. sūnui pavyko gauti leidimą išvykti į Lietuvą. 1956 m. grįžo į Kauną ir ji, apsigyveno pas savo seserį Eleną. Ir tik tuomet, praradusi sveikatą ir būdama 56-erių, jau pensininkė, užsiėmė savo pamėgtu darbu – tapyba. Tapė paveikslus, dalyvavo parodose. Buvusiai tremtinei buvo sunku prasimušti tuometiniame politizuotame menininkų pasaulyje. Čia ji turėjo keletą mokslo draugių, kurios ją palaikė.

Dailininkė mirė Kaune 1986 m., palaidota Leliūnų kapinėse, šalia savo artimųjų. Ir mirties patale dailininkė piešė, daugiausiai pasteles. Vienas jos paskutinių 35 darbų buvo „Smuikininkas“. Tai jos vaizduotės sukurtas Nikolo Paganinio įvaizdis, jos dievukas ir muzi-

Genovaitė Kindurytė pirmoje eilėje antra iš dešinės su Utenos „Saulės“ gimnazijos mokytojais ir moksleiviais, 1927 m.

Petras Algirdas su mama (iš dešinės) Vavilovkoje, Krasnojarsko kr. 1944 m.

neturinčiu sūnumi ištremta į Tomsko sritį, o Mykolas įkalintas Krasnojarsko krašto Rešotų lageryje, kur 1942 m. gruodžio 29 d. mirė.

Genovaitė netektį sunkiai išgyveno... Likusiai vienai su mažu sūneliu Sibiro kaime buvo be galo sunku. Tik pasibaigus karui ir atsivėrus ryšiams su Lietuva gavo iš seserų pinigų, pavyko išsipirkti ir persikelti į rajoninį miestelį Bakčiarą. Tapė. Beje, rusai mėgo jos tapytus paveikslus, kabindavo juos prie lovų kaip kilimus. Pasidarė lengviau

gyventi. Tačiau greitai baigėsi atsivežti iš Lietuvos dažai ir teptukai. Kai ką gaudavo iš Lietuvos. Genovaitė įvairiose organizacijose dirbo visokius darbus. Paskutiniaisiais metais tremtyje dirbo net vaikų namuose piešimo ir rankdarbių mokytoja.

Iš Petro Algirdo Belžako prisiminimų

1941-ieji... Dar ir dvejų metų neturėjau... Zarasų gimnazijos mokytojų mokyklos direktorius išleido potvarkį visiems grįžti į darbo vietas. Buvo birželio pradžia. Niekas net nesapnavo, kad Lietuvoje tuoj atsivers pragaro vartai...

Birželio 14-ąją ginkluoti kareiviai

įsiveržė į taikių mano tėvėlių mokytojų Mykolo ir Genovaitės Belžakų namus. Per kelias minutes turėjo susikrauti mantos tik tiek, kiek galėtų pa-nešti, paskubomis sumesti į vežimą daiktų, maisto ir keliauti į nežinią. Gur-guolės pajudėjo Turmanto link. Gele-žinkelio stotyje žmonės buvo sulaiptinti į gyvulinius vagonus. Siaubo ešelonas pajudėjo į Vilnių.

Traukinys sustojo Naujojoje Vilnioje. Čia šeimos buvo išardytos – vyrai atskirti ir sugrūsti į greta stovintį ešeloną. Tremtinių traukinys kelias dienas stovėjo vietoje, kol buvo visiškai užpil-dyti vagonai. Kai kurioms moterims pavykdavo pasimatyti su savo vyrais, pasikalbėti, pasiguosti. Pagaliau ešelo-nai pajudėjo rytų kryptimi, į tolimą ne-žinią... Sunku buvo didesniems. Taip rašo savo atsiminimų knygoje „Gyve-nimas praėjo pro šalį“ Janina Meškauskaitė: „Vagone trūko oro, maisto, van-dens. Užėjo dideli karščiai. Žmonės kentėjo, ypač vaikai. Staiga pasigirdo tyli giesmė „Marija, Marija“. Vagono moterys įsijungė į dainavimą, ir jau visas ešelonas skambėjo išganinga giesme. Ir kaip stebuklas, sugriaudėjo griaustinis, dangus sužaiavo ir pra-pliupo liūtis. Moterys puolė prie mažy-čio langelio, kišo rankas laukan, gaudė lietaus lašus.“

Kelionė tęsėsi su ilgais sustojimais tarpstotėse, vengiant tremtinių susitiki-mų su vietiniais gyventojais. Pagaliau privažiavo Novosibirską. Visi tremtini-ai buvo persodinti į baržas ir pajudėjo į šiaurę. Obės upe žemyn, iki Kolpaše-vo. Ten perkėlė į mažesnes baržas ir nuplukdė iki Ust Bakčiaro.

Buvome apgyvendinti Vavilovkoje, pas vietinę moterį. Namelis stovėjo ant didelio tvenkinio kranto. Čia pat, kai-mynystėje, buvo apgyvendinta ir ponia Liudvika Ikamienė su sūnumi Vytau-tu. Jos vyras Vladas Ikamas, Lietuvos kariuomenės majoras, tuo metu kalėjo lageryje.

Tremtyje visi vadino Vėjeliu. Gyve-nimas buvo be galo sunkus. Vyko karas. Jis prasidėjo vagonams dar neiš-važiavus iš Lietuvos. Pirmieji mano prisiminimai Sibire siekia antrą žiemą. Prieš Naujuosius metus į Vavilovką at-važiavo fotografas ir pakvietė norin-čiuosius nusifotografuoti. Mama mane nuvedė, ir aš buvau nufotografuotas. Tuomet mama jau žinojo, kur įkalintas tėtis. Išsiuntė jam nuotrauką, bet jis jos jau negavo. Nuotrauka grįžo atgal...

Kariuomenei reikėjo vaistų. Kolūkio pirmininkas mano mamai ir L. Ikamie-nei liepė pririnkti vaistažolių ir atnešti į kolūkio valdybą. Na, jos ir atnešė... gražių gėlių glėbį. Žinoma, už nepaklus-numą buvo išbartos, išvadintos fašistė-mis ir sabotazininėmis, tėvynės priešė-mis. Dar prisimenu, kaiėjau su mergai-tėmis moldavėmis trobos priemenėn kapoti užšalusį kopūstų... Vėlesni pri-siminimai jau iš darželio. Labiausiai įstrigo momentas, kai vaikus skiepijo į nugarą. Labai skaudėjo. Visi šokinėjo-me iš skausmo ant vienos kojos per vi-są darželio kambarį – ten ir atgal. Auk-lėtoja sakė, kad taip mažiau skaudės. Apskritai, darželinukams, mažesniems vaikams nebuvo taip blogai arba jie tikros padėties paprasčiausiai neįjutė.

(keliamo į 8 psl.)

Pulkininko Stepono Rusteikos atminimui

(atkelta iš 1 psl.)

Būdamas Telšių miesto ir apskrities karo komendantu aktyviai reiškėsi Šaulių sąjungos veikloje. Jo iniciatyva apskrityje buvo įsteigta daug šaulių būrių, rūpinosi šaulių koviniu parengimu. Dr. Jono Matuso „Šaulių sąjungos istorija“ (1939, Kaunas) randame: „1928 m. suvažiavimas buvo labai gausus, būtent dalyvavo net 331 atstovas ir skyrių vadai (VI.17-18). Pirminkavo pulk. Rusteika. Į Centro valdybą renkami: Žmuidzinaičius, ats. gen. Daukantas, Graurogkas, Vailionis, Marcinkevičius, pulk. Šarauskas, pulk. Kazitėnas, pulk. Vėgėlis, pulk. Rusteika,....“ Be veiklos Šaulių sąjungoje, jis buvo Lietuvos tautininkų sąjungos narys, „Jaunosios Lietuvos“ sąjungos tarybos narys.

Taip pat plk. S. Rusteiką galima paminėti kaip vieną iš pagrindinių politinio sekimo ir kontržvalgybos organizatorių 1928–1933 m. Kartu su kitais Lietuvos saugumo tarnybos vadovais Aleksandru Survila, Jonu Statkumi ir Augustinu Povilaičiu jis paruošė Lietuvos kontržvalgybos pagrindus.

1930 m. vasario 1 d. plk. S. Rusteika buvo paskirtas Lietuvos kriminalinės policijos valdybos (taip tuo metu prie Vidaus reikalų ministerijos veikusi vadinosi Lietuvos saugumo tarnyba) direktoriumi ir šias pareigas ėjo iki 1931 m. balandžio 2 d. Jam vadovaujant valdybai, buvo atskirti politinis sekimas ir kontržvalgyba, sustabdytas duomenų rinkimas apie asmenis, pagedaujančius įsidarbinti valdiškoje tarnyboje arba norinčius gauti ištikimybės liudijimą (tokie duomenys buvo renkami nuo 1920 m., vėliau jie buvo ne itin išsamūs). Vykdamas šias pertvarkas, stiprinant Lietuvos saugumą ir demaskuojant prof. Augustino Voldemaro ir „Geležinio vilko“ organizacijos rengiamą perversmą, 1930 m. rugpjūčio 19 d. „Geležinio vilko“ organizacijos narys Julius Vaitkevičius-Plaštakis (buvo S. Rusteikos agentas „Geležinio vilko“ organizacijoje ir teikė duomenis apie organizacijos narius, už ką jam buvo mokama net po 100–200 litų) pasikvietė S. Rusteiką į „Kontinento“ viešbutį naujai informacijai suteikti. J. Vaitkevičius-Plaštakis, vykdydamas organizacijos vadovų nurodymą, šio susitikimo metu mėgino nužudyti S. Rusteiką. Apie šį pasikėsinimą Aras Lukšas savo straipsnyje „Nevykę „vilko“ žaidimai“ („Lietuvos žinios“, 2013-08-16) rašė: „Vėliau visa pasikėsinimo scena išsamiai aprašyta sąmokslininkų byloje: „1930 m. rugpjūčio 19 d. apie 12 val. 30 min. Vaitkevičius paskambino Rusteikai, ir šis atsakė: „Šiandien 4 val. „Kontinent“ (...)“ 16 valandą Rusteika atvyko į „Kontinento“ viešbutį ir jau rado sėdintį Vaitkevičių; kalbėtasi kokias 15 minučių; (...) atsisukęs prie stalo ir berašydamas gautas žinias, Rusteika pamatė iš dviejų pusių atkištus į jį revolverius; tuo tarpu Vaitkevičius sušuko: „Rankas aukštyn, už pusės valandos prasidės sukilimas“, antras vyras, kaip Rusteika vėliau pažino iš fotografijos, Pupaleigis, įėjo į kambarį Rusteikos nepastebėtas; Vaitkevičiui laikant atkištą į Rusteiką revolverį, Pupaleigis špagatu surišo rankas. (...) Užrišta burna ir surištomis rankomis pasėdėjus

kokias 10 min., Vaitkevičius, ką tai parodė akimis užpakaly Rusteikos stovinčiam Pupaleigiui ir pats revolveriu kirtu Rusteikai į dešinę galvos pusę, nuo ko Rusteika apsvaigo, bet greit atsipeikėjo ir pamatė, kad Vaitkevičius atplėšė nuo krūtinės marškinius, o Pupaleigis du kartus dūrė į nuogą krūtinę, po to Vaitkevičius ir Pupaleigis iš kambario išbėgo.“

Steponas Rusteika

Tačiau pasprukti sąmokslininkams nepavyko: J. Vaitkevičiaus bendrą sulaukė apačioje buvę viešbučio savininkai, o į gatvę ištrūkusį buvusį S. Rusteikos agentą (vėliau J. Vaitkevičius buvo nuteistas 15 metų sunkių darbų kalėjimo – aut. pastaba) policija netrukus sučiupo Šančiuose. Kriminalinės policijos viršininkas atsipirko nesunkiais sužeidimais, o sąmokslininkams buvo iškelta baudžiamoji byla.”

Reikėtų paminėti, kad organizuojant perversmą ir pasikėsinimą į Respublikos Prezidentą Antaną Smetoną, teisiamųjų suole atsidūrė pučo organizavimu apkaltinti prof. Augustinas Voldemaras, „Geležinio vilko“ organizacijos įkūrimo iniciatorius Algirdas Sliesoraitis, kpt. Antanas Mačiuika bei kiti – iš viso 24 asmenys.

Formuojant naująjį (XV) Juozo Tūbelio vadovaujamą ministrų kabinetą, plk. S. Rusteika buvo pakviestas tapti vidaus reikalų ministru.

Vidaus reikalų ministru plk. S. Rusteika buvo paskirtas tuo metu, kai Europoje palaipsniui keitėsi tarptautinė padėtis, sovietų Rusijoje stiprėjo Stalino diktatūra, Vokietijoje vis aktyviau reikėsi A. Hitlerio vadovaujami nacionalsocialistai. Sovietų Rusija aktyvino agentūrinę-žvalgybinę veiklą užsienio valstybėse, taip pat ir Lietuvoje, kurioje nuo 1930 metų aktyvėjo pagrindinės Lietuvos komunistų partijos veikla, buvo verbuojami agentai iš įvairių šalies gyventojų sluoksnių – inteligentijos atstovų, verslininkų, karininkų, agentais tapdavo net kai kurių įtakingų pareigūnų vairuotojai. Kūrėsi rusų žvalgybos priedangos įstaigos ir įmonės.

Vadovaujant S. Rusteikai, buvo imtasi griežtų priemonių rusų agentams ir asmenims, dirbantiems kitų valstybių žvalgyboms, išaiškinti ir juos sutramdyti. Imta organizuoti kursus, užsimantiems kontržvalgybine veikla.

Taip pat jo vadovaujamoje žinyboje buvo įvykdyta daug esminių reformų. Kriminalinėje policijoje buvo įkurta

darbo kontrolės institucija – Kriminalinės policijos inspektoriatas tarnyba. Pirmuoju inspektoriumi 1931 metų gruodžio mėnesį buvo paskirtas Albertas Frėjus. Šios tarnybos pareigūnai tikrino policijos pareigūnų darbo kokybę, ėmėsi vidaus tyrimų. S. Rusteika nustatė, kad kriminalinės policijos diena bus švenčiama kasmet – spalio 27 dieną. 1933 m. visose policijos struktūrose buvo įsteigti šaudymo ir sporto instruktorių etatai, kas pagerino policijos pareigūnų kovinį ir fizinį pasirengimą.

Ypač S. Rusteika nusipelnė steigdamas Valstybės saugumo departamentą. 1933 m. gegužės 29 d. jis pertvarkė Kriminalinės policijos valdybą į Valstybės saugumo departamentą (pertvarkymas įsigaliojo 1933 m. birželio 1 d.). Saugumo tarnyba buvo atskirta nuo Kriminalinės policijos. Netrukus S. Rusteika paskelbė ir Valstybės saugumo departamento statutą. Jo pirmieji paragrafai skelbė, kad Valstybės saugumo departamentą sudaro Valstybės saugumo policija ir kriminalinė policija. Valstybės saugumo policija buvo įkurta vietoj kriminalinės policijos I skyriaus, kuris nuo 1927 m. atliko vidaus saugumo tarnybos funkcijas ir šis skyrius nuo 1932 m. aktyviai bendradarbiavo su Interpolu, po pertvarkos šias funkcijas perėmė naujai įsteigtas departamentas. Šiame VSD statute pirmą kartą buvo akcentuojamas objektyvumas tiriant galimus nusikaltimus: „(...) Pildydamas tarnybos pareigas, tarnautojas neturi žiūrėti asmenų visuomeninės padėties, bet turi griežtai laikytis įstatymų bei įsakymų nustatytos tvarkos...“ Valstybės saugumo policijos vadovu buvo paskirtas Felicijonas Bortkevičius, kuris kartu su S. Rusteika ėmėsi priemonių policijos kriminalinei veiklai stiprinti, įkurta daugiau etatų, padidinti policijos pareigūnų atlyginimai.

Laikotarpis, kurio metu plk. S. Rusteika vadovavo Vidaus reikalų ministerijai, buvo gana painus. Lietuvoje vidaus situacija nebuvo gana stabili, aktyvėjo sovietinių agentų veikla, Klaipėdos krašte aktyviai veikė slapotos vokiečių organizacijos, aktyviai reiškėsi „plečkaitininkai“ (III Seimo nario, socialdemokrato Jeronimo Plečkaičio 1927 m. Lietuvos socialdemokratų emigrantų suformuota grupuotė, siekusi su Lenkijos kariuomenės pagalba nuversti tautininkų valdžią, veikė Lietuvoje, Lenkijoje, Latvijoje ir Vokietijoje), tarp Lietuvos kariškių atsiradavo sąmokslininkų. 1934 m. pavasarį grupė įtakingų karininkų, vadovaujama generolo Petro Kubiliūno, užmezgė slaptus ryšius su prof. Augustinu Voldemaru ir ruošė perversmo planą. Birželio 7 d. husarų pulkas, kai kurie 2-o pėstininkų pulko ir karo aviacijos padaliniai nužygiavo Laisvės alėja į Kauno senamiestį. Tai buvo sąmokslininkų jėgos demonstravimas. Po kelių valandų į Prezidentūrą atvyko generolas P. Kubiliūnas ir išdėstė voldemarininkų reikalavimus, reikalavo pakeisti vyriausybę. Prezidentas nesutiko su reikalavimais paleisti vyriausybę, gen. P. Kubiliūnas buvo suimtas. Netrukus buvo suimti ir kiti sąmokslinio dalyviai, tais pačiais metais įvyko ir jų teismas.

Daug sudėtingesnė padėtis 1930–1934 m. buvo Klaipėdos krašte, kur aktyvėjo slapotų vokiečių „Sovog“ (So-

cialistų tautos sąjunga) ir CSA (Krikščionių socialistų darbininkų sąjunga) organizacijų veikla. Šių organizacijų, kurias atvirai rėmė Vokietijos NSDAP partija, nariai siekė Klaipėdos krašto prijungimo prie Vokietijos. Buvo suformuoti ir slapti smogikų būriai „Sturm Kolone“ ir „Sturm Abteilung“, kurių nariai slaptai treniravosi, pravedavo kovines pratybas ir kartais pražygiuodavo Klaipėdos gatvėmis, dainuodami nacistines dainas. Šioms organizacijoms vadovavo Ernestas Noimanas ir Teodoras Zesas, palaikę glaudžius ryšius su Vokietijos nacistų lyderiais. Kai 1933 m. Adolfas Hitleris tapo Vokietijos kancleriu, Klaipėdos krašte dar labiau išaugo nacistų galia. Jie užvaldė mokyklas, kai kurias įstaigas, veržėsi į krašto valdžios struktūras, nuolat rengdavo triukšmingus mitingus. 1933 m. pabaigoje sukarintos vokiečių grupuotės ėmėsi rengtis sukilimui. Visas Klaipėdos kraštas buvo padalytas į rajonus, paskirti rajonų vadai, sudarytos smogiamosios grupės. Saugumo darbuotojai gaudavo vis daugiau informacijos apie ruošiamą sukilimą. Vidaus reikalų ministras plk. S. Rusteika įsakė rinkti įrodymus apie rengiamą sukilimą, griežtinti sienos apsaugą su Vokietija. Be to, siekiant išvengti provokacijų ir apsisaugoti nuo neigiamos įtakos, 1934 m. pradžioje buvo išleistas įsakymas, draudžiantis policijos ir saugumo darbuotojams vykti į Vokietiją.

Nors kai kurie politikai kalbino neaštrinti santykių su Vokietija, 1934 m. birželio mėn. S. Rusteika įsakė suimti sąmokslininkus. Sulaikymo operacijai vadovavo pats S. Rusteika ir saugumo policijos viršininkas F. Bortkevičius. Buvo suimti visi sąmokslinio dalyvavę organizacijų lyderiai, aktyvūs veikėjai, būrių, grupių vadai.

1935 m. S. Rusteika paliko vidaus reikalų ministro pareigas. Tais pačiais metais jis buvo išrinktas Kauno miesto viceburmistru ir šias pareigas ėjo iki sovietinės okupacijos. Tuo metu jis aktyviai reiškėsi Tautininkų sąjungos veikloje.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų sąjunga sulaužydama tarptautines sutartis, pasiuntė į Lietuvą per 150 tūkstančių raudonarmiečių kariuomenę ir okupavo Lietuvą, S. Rusteika, kaip ir kiti žymesni valstybės ir visuomenės veikėjai, pateko į okupacinių represinių struktūrų akiratį. Liepos viduryje, prasidėjus masiniams buvusių politikų, kariškių, saugumo pareigūnų, visuomenės veikėjų, šaulių areštams, rugpjūčio 6 d. enkavedistai jį suėmė ir įkalino Kauno sunkiųjų darbų kalėjime. 1941 m. gegužės 30 d. sovietinis karo tribunolas jį nuteisė mirties bausme. Birželio 22 d. prasidėjus Vokietijos–Sovietų sąjungos karui, S. Rusteika kartu su kitais „mirtininkais“ buvo išvežtas į Minsko kalėjimą. Birželio 24 d. buvo duotas įsakymas kalinius sušaudyti. Atsargos pulkininkas, teisiškai, LŠS Centro valdybos narys, buvęs vidaus reikalų ministras Steponas Rusteika Minsko kalėjime buvo sušaudytas vienas pirmųjų. Beveik 2 tūkstančiai kalinių birželio 26 d. naktį buvo sušaudyti Červenės miške, tik nedaugeliui pavyko išvengti mirties šiose raudonojo teroro žudynėse.

Prieš 105 metus įsteigtas Vyčio Kryžius

(atkelta iš 4 psl.)

Dar birželio mėnesį kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas prie didvyrių krūtininių segdavo būsimą kryžių atstojančius kaspinėlius. Aistras kėlė ir būsimą kryžiaus formą. Numatyta šis katalikams artimas keturių galų kryžius nesulaukė pritarimo – Valstybinė

archeologijos komisija argumentavo, kad tokia kryžiaus forma Lietuvai nebūdinga ir, siekiant sujungti dabartį su didingos senovės laikotarpiu, iškėlė šešių galų kryžiaus, matomo Vyties skyde, idėją. Toks kryžius, pasak komisijos, „teikia naujam Valstybės periodui senos milžinų galybės simbolį“.

Vyčio Kryžiaus IV laipsnio ordinas, kuriuo buvo apdovanotas dviejų Vyčio Kryžių kavalierių ats. plk. lt. Kazimieras Mackevičius (1884–1947). XX a. 4 deš.

Vyčio Kryžiaus III laipsnio ordinas, kuriuo buvo apdovanotas savanoris Pranas Kasparaitis (1877–1976). 1927–1930 m.

Vyčio Kryžiaus I laipsnio ordinas, kuriuo 1992 m. apdovanotas Nežinomas karys, žvaigždė

Tikriausiai pabaigai reikėtų paminėti, kad nė vienas Kryžius „Už Tėvynę“ taip ir nebuvo pagamintas. „Tai ką mes čia minime?“ – paklauskite. Nesijaudinkite, ši istorija tinka ir Vyties Kryžiui. Ir Vyties Kryžiaus ordinui... Ir Vyčio Kryžiaus ordinui... Visi šie besikeičę pavadinimai priklauso tam pačiam aukščiausiam Lietuvos kariniam ordinui, kurio įsteigimo metines ir minime. Paliekant formą ar pavadinimą nuošaly, šio apdovanojimo reikšmę įvardykime kariuomenės vado Stasio Raštikio žodžiais, ištartais šio ordino kavalieriams: „Atsiminkite, kad jūsų pasižymėjimai kautynėse ir tie kuklūs Vyčio Kryžiaus ženklai prie jūsų krūtininių labai imponuoja jaunuomenę, ir ji mielai pasiduoda šiai įtakai, tik reikia mokėti gražiai ir naudingai tai išnaudoti.“

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos išleistoje Stanislovo Abramavičiaus parengtoje knygoje „Atminties verpetuose“ publikuojama dvidešimt penkios LPKTS veiklos, partizaninio karo, tremties istorijos, spausdinama daug nuotraukų. Knyga platinama sąjungos nariams, dovanojama mokykloms, pilietiškumą ugdančioms organizacijoms.

Prašome skaitytojų pagal galimybes paaukoti knygos leidybinėms išlaidoms. Aukotojai sulauks ne tik padėkos, bet ir gaus knygą su rašytojo S. Abramavičiaus autografu. Primename mūsų sąskaitos Nr. LT18 7044 0600 0425 8365.

Būsime labai dėkingi.

LPKTS valdybos pirmininkas Vladas Sungaila

Išėkitės ramybėje

Zofija Jasulaitytė-Strižienė
1930–2024

Gimė ūkininkų Teklės ir Prano Jasulaičių šeimoje, Laugalio kaime, Liolių valsčiuje, Kelmės rajone. Šeimoje augo seserys Jadvyga, Zofija, Bronė ir brolis Jonas. Zofijos sesuo Jadvyga buvo mokytoja. Jų sodyba buvo šalia Virtukų miško. Sovietams okupavus Lietuvą, į jų sodybą dažnai užsukdavo „Tito“ būrio partizanai. Šeima kuo galėdama padėjo partizanams. Sesuo Jadvyga taip pat įsijungė į partizanų gretas. Jos slappyvardis buvo Milda. Zofija ir sesuo Bronė buvo partizanų ryšininkės. Šeimą pradėjo persekioti stribai. 1949 metų gegužės 29 dieną besislapančią krūmuose netoli namų seserį Jadvygą nušovė enkavedistai. Šeimą areštavo. Tėvą, brolių Joną, kaimyną Petrą Vasiliauską nuvežė į Kelmės saugumą, žiauriai tardė. Ten kankino 4 dienas. Pavyko iškentėti ir nieko neišduoti. Buvo paleistas. Nuo tada Zofijai teko slaptystis. Kai persekiojimai apsiraminė, Stalinui mirus, įsidarbino „Šiaulių vandentiekyje“. Taip pat dirbo sąjunginėje spaudoje. Dėl patirtų šeimos įvykių dažnai teko keisti darbovietes. Ilgiausiai išdirbo BGAK, skalbykloje. Užaugino dukrą ir sūnų, kurių, deja, jauną likimas pasiemė.

Zofija buvo aktyvi LLKS Prisikėlimo apygardos narė. Palaidota Šiaulių rajono Ginkūnų kapinėse.

Liūdesio valandą nuoširdžiai užjaučiame dukrą, anūkę, jų šeimas ir artimuosius.

LLKS Prisikėlimo apygarda

Antanas Račkauskas
1944–2024

Gimė Šilalės rajone, Laukuvos apylinkėje, Vabalų kaime, ūkininkų Anicetos ir Juozo Račkauskų šeimoje. Tėvas Juozas nuo 1948 metų buvo partizanų ryšininkas. 1951 metų sausio 15 dieną Račkauskų sodyboje saugumiečiai aptiko bunkerį, kuriame slėpėsi šeši partizanai. Trys nusišovė, likusieji pasidavė. Tėvas kalėjo. O Antaną, dar vaiką, kartu su motina išvežė į Sibirą, Irkutsko sritį, Alazio rajoną. 1957 metais, Stalinui mirus, reabilituotas, grįžo į Lietuvą. Dirbo plytinėje, gavo butą Šilalėje. Sukūręs šeimą pasistatė savo namą Vingininkų kaime, kur su žmona Vanda gyveno iki mirties.

Prisimindami Antaną, kaip aktyvų Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Šilalės filialo narį, nuoširdžiai užjaučiame žmoną Vandą ir visus šeimos narius bei bičiulius. Tegul būna Jam lengva Amžinojo poilsio žemelė.

LPKTS Šilalės filialas

Septynioliktoji tradicinė konferencija „Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!“

Rugsėjo 18 d. (trečiadienį) 13 val. Šiaulių vyskupijos pastoraciniame centre (Tilžės g. 186) įvyks Šiaulių vyskupijos, TS-LKD, LPKTB Šiaulių skyriaus organizuojama konferencija „Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!“

13 val. Himnas. Sveikinimai.

13.30 val. Lietuvos šaulių sąjungos vado plk. lt. Lino Idzelio pranešimas „Visuotinė gynyba: ar tai realybė, ar lozungas“.

14 val. Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininko Lauryno Kasčiūno – „Ką pavyko ir ką dar reikia padaryti, kad visuotinė gynyba neliktų tik deklaracija“.

14.20 val. S. Sondeckio Menų ir S. Šalkauskio gimnazijų mokytojai pristato piešinių konkurso dalyvių piešinius.

14.40 val. Šiaulių bajorų sąjungos vadės Anetos Koryznės pranešimas „Bajoriškumo apraiškos postmodernistinės visuomenės patriotiškumo išvalgose“.

15 val. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro gen. direktoriaus Arūno Bubnio – „Pilietinis pasipriešinimas Lietuvoje: istorija ir dabartis“.

15.15 val. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininko Gvido Rutkausko – „Svarbiausia – vienybė, vienybė, vienybė“.

15.30 val. TS-LKD Šiaulių skyriaus pirmininko Martyno Šiurkaus – „Būkime pasiruošę ginti Tėvynę“.

15.45 val. konferencijos dalyvių pasisakymai.

Bendravimas prie kavos.

Konferencijos organizatoriai: Elžbieta Bagdonienė, LPKTB Šiaulių sk. pirmininkė; Romualdas Baltutis, tel. +370 618 72 785; Jonas Bartkus, tel. +370 687 71 716.

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Įmonės kodas 300032645

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com
El. p. lpkts@lpkts.lt
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365
AB „SEB“ bankas

Spausdino
spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai. Tiražas 800 egz.
Kaina 1,00 euras.

Atmintis gyvena manyje

(atkelta iš 5 psl.)

Karui baigiantis su mama persikėlėme į rajoninį miestelį Bakčiarą. Tuos kelis kilometrus per taigą važiuojame rogėmis. Prie rogių buvo pririšta vietinio vaikinio dovana man – „lotokas“ (apledėjusi lenta šliuozimui nuo kalniuko). Toje kelionėje aš peršalau ir susirgau plaučių uždegimu. Iki pavasario negalėjau išeiti į lauką, o kai pasveikau ir norėjau eiti šliuozti nuo kalniuko, pamačiau, kad „lotokas“ ištirpęs. Kiek buvo verksmo...

Tuomet mus buvo priglaudę baltarusiai Rusanovai. Jie buvo geri žmonės, nes irgi buvo nukentėję nuo sovietų. Įsiminė mūsų kambaryje saugumiečių surengta krata. Iškrėtė visus patalus, visą mantą, tačiau ko ieškojo, nerado. Po kiek laiko persikėlėme į savo namelį, kurį nusipirkome už savųjų atsiųstus pinigus. Čia kaimynystėje gyveno kiti lietuviai: Svilai, Ylai, Jelinskai. Kitoje gatvėje buvo įsikūrę Kalantai, Rūkienė, kuri vėliau išvyko į Ameriką ir 1968 m. parašė knygą apie gyvenimą Sibire „Vergovės kryžkeliuose“.

1947 m. pradėjau mokytis vietos septynmetėje mokykloje (miestelyje buvo ir dešimtmetė mokykla). Tik 1954 m., kai baigiau septynias klases, gavau dokumentą tikruoju vardu.

Įsiminė tremtyje susibūrimai Svilų namuose, kur buvo pažymimos lietuvių tautinės šventės, Naujieji metai, kitos progos. Tai teikė tremtiniams stiprybės, neleido palūžti.

1954 m. vasarą atsisveikinome su artimaisiais ir trise (aš, Šarūnė Jelinskaitė ir Dalė Kalantaitė) sėdome į sunkvežimio kėbulą, taip pradėdami kelionę į Lietuvą, tėvynę. Per dvi dienas pasiekėme Tomsą, kur visą savaitę stovėjome bilietų į Maskvos trauki-

nį. Iki Tomsko mus lydėjo Liuda Niuaraitė, kuri norėjo stoti į Tomsko medicinos institutą. Tomske susitikome su Anatolijumi Svilu, Algiu Kavaliausku, kitais lietuvių jaunuoliais, besiruošian-

čiais stoti į aukštąsias mokyklas.

Lietuvą pasiekėme per savaitę. Iš traukinio vėlai vakare išlipome Kauno geležinkelio stotyje. Ten praleidome bemiege naktį, rytą pamatėme stoties

Petras Algirdas su mama 1954 m.

Mažasis tremtinys Petras Algirdas (Vėjelis). Sibiras, 1942 m. ruduo

Mykolas ir Genovaitė Belžakai 1938 m.

aikšte lėtai kanopomis caksinti arkliuką, traukiantį vežimą guminiiais ratais. Nusistebėjome Kaune išvydę arkliuką.

Nuvykome į S. Nėries gatvę, kur mus pasitiko Šarūnės giminaičiai Šiurkai. Pasisvečiavę pas juos pusdienį, išsiskirstėme kas sau. Aš nuėjau į Žaliakalnį pas Telšių gatvėje gyvenusią tetą Eleną. Ji mane pasitiko džiaugsmingai, pamaitino ir kelioms dienoms apgyvendino. Taip prasidėjo mano gyvenimas Lietuvoje.

Pirmaisiais metais gyvenau Šiauliuose pas tetas Veroniką ir Vandą. Pas jas gyveno ir mano močiutė Ona. Šiauliuose įstojau mokytis į tetos Veronikos auklėjamąją aštuntą klasę.

Papildomai mokiausi lietuvių kalbos. Mokė tetos draugė, puiki mokytoja Genutė Valiukaitė. Į devintą klasęėjau Ežerėlyje, gyvendamas pas tetą Jadvygą ir pusbrolių Antaną Valdemarą Obcarską, tuo metu Zapyškio septynmetės mokyklos direktorių.

1956 metų vasarą iš tremties į Lietuvą grįžo ir mama. Atvyko ir dėdė Leonas iš Lenkijos. Visi tuo metu buvę gyvi Kindurių šeimos nariai susirinko Zapyškyje. Brolių susitikimas buvo džiaugsmingas. Tuo baigėsi mano tremtinio epopėja, nors kai kuriais atvejais tas atspaudas dar ilgą laiką man atsiliėpdavo.

Pradėjau mokytis. Po dvejų metų baigiau miesto 8-ąją vidurinę mokyklą („Saulės“ gimnaziją), įstojau į KPI vakarinę fakultetą (dieniniame man neatsirado vietos). Baigęs institutą dirbau įvairiose organizacijose, 1973 m. pradėjau dirbti Kauno politechnikos instituto Pakavimo automatų mokslinio tyrimo laboratorijoje. Čia man pasisekė. Patekau į puikų kolektyvą, suburtą buvusio 1948-ųjų tremtinio, profesoriaus Viliaus Židonio.

Rugpjūčio mėnesio atmintinos datos

- **1945 m. rugpjūčio 15 d.** Tauro apygardos įsteigimo diena. Tą dieną Skardupių klebonijoje buvo sušauktas pasitarimas, kuriame nutarta įkurti Tauro apygardą, kuriai priklausys Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio ir Lazdijų apskritys. Alytaus apskritis turėtų apimti teritoriją tik iki Nemuno. Buvo įsteigtas apygardos štabas ir pasiskirstyta pareigomis. Pirmuoju Tauro apygardos vadu buvo išrinktas kpt. Leonas Taunys-Kovas. Nutarta įsteigti penkias rinktines: Vytauto, Perkūno, Stirnos, Patrimpo ir Geležinio Vilko.

- **1946 m. rugpjūčio 16 d.** iš 20 asmenų buvo įkurtas MVD kovos su „banditizmu“ ypatingasis būrys – tai į Lietuvą atvykusio majoro A. I. Sokolovo suorganizuota centrinė kvalifikuota enkavedistų provokatorių grupė. Būryje – tik septyni lietuviai. Būrys buvo dislokuotas netoli Vilniaus, atskiroje sodyboje, kur vyko apmokymai. Į operacijas būrį vežiojo po visą Lietuvą. Dieną būrio smogikai dėvėjo raudonarmiečių uniformas, o naktį, vykdydami užduotis, persirengdavo vokiškomis, lenkiškomis ar lietuviškomis karių uniformomis. Kadangi ši specialioji grupė vaizdavo partizanų

būrį, į ją stengtasi įtraukti išdavikus partizanus, gerai žinančius partizanų įpročius ir elgseną.

- **Prieš 70 metų, 1954 m. rugpjūčio 18 d.** Prienų r., Naudžiūnų k., gyventojos Monikos Milašauskienės sodyboje, per susišaudymą su KGB Prienų r. skyriaus operatyvine grupe žuvo paskutinis Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys, Vincas ir jo ryšininkas Jurgis Palionis-Dobilas.

- **1950 m. rugpjūčio 18–19 d.** Joniškio r., Daunoravos miške, buvo surengtas Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės štabo pareigūnų pasitarimas. Gavę apie tai agento pranešimą, MGB vidaus kariuomenės 137-ojo ir 25-ojo šaulių pulkų kareiviai miške vykdė karinę čekistų operaciją. Rugpjūčio 18-osios vakare miškas buvo apsuptas kareivių. Rugpjūčio 19-osios naktį buvo nukauti mėginę iš apsupties išsiveržti Prisikėlimo apygardos vado pavaduotojas ir Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės vadas Kazys Mikėnas-Balandis, Gegužis, šios rinktinės štabo viršininkas Bonifacas Leveika-Komaras, Partizano Tautvydo tėvūnijos vadas Jonas Kilčiauskas-Merkuras, Dėdė, šios tėvūnijos štabo viršininkas Karolis Galiauskas-Mėnulis ir Bendrojo skyriaus viršininkas Anicetas Lukšys-Polka, Nevėžis. Žuvusių partizanų užkasimo vieta neišaiškinta.

- **Rugpjūčio 23-ioji** – Europos diena stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti ir Baltijos kelio diena. 1939 m. rugpjūčio 23 d. buvo pasirašyti SSRS ir Vokietijos sutarčių slaptieji protokolai, kurie nubrėžė Vidurio ir Rytų Europos valstybių padalijimo liniją. 1989 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos persitvarkymo sąjūdis kartu su Estijos ir Latvijos liaudies frontais surengė Baltijos kelio akciją, kurios metu 2 mln. žmonių, reikalaudami nepriklausomybės, susikibo į nenutrūkstamą grandinę nuo Vilniaus iki Talino.

- **1882 m. rugpjūčio 24 d.** Viekšniuose (Šiaulių aps.) gimė Lietuvos literatūros istorikas, Nepriklausomybės Akto signataras Mykolas Biržiška.

- **Prieš 100 metų, 1924 m. rugpjūčio 24 d.** Kauno aps., Garliavos vls., Jonučių k., gimė Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas Antanas Jonas Pužas-Gintaras (žuvo 1951 m. sausio 14 d. Panemunės r. Ilgakiemio k.).

- **1949 m. rugpjūčio 27 d.** Joniškio aps., Skaistgirio vls., Jurdaičių miške (dabar – Joniškio r. sav.) MGB vidaus kariuomenės 25-ojo šaulių pulko kareiviai aptiko Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės štabo partizanus. Kautynėse žuvo rinktinės štabo viršininkas Konstantinas Adeikis-Lokys, partizanai Jonas Baltušis ir Jonas Keturakis-Aitvaras. Iš apsupties išneštas sunkiai sužeistas

rinktinės vadas Pranas Muningis-Žvelgaitis po kelių dienų nusišovė.

- **1953 m. rugpjūčio 27 d.** Varnių rajone prieš sunaikino Žemaičių apygardos štabą. Žuvo apygardos vadas Vladas Montvydas-Zemaitis, Etnonas, Dėdė, su štabo nariais, tarp kurių buvo laikraščio „Laisvės balsas“ redaktorė Irena Petkutė-Rima, ir buvo sunaikinta štabo slėptuvėje įrengta tipografija.

- **1951 m. rugpjūčio 29 d.** Telšių r., Laukstėnų miške (dabar Telšių r. sav.) MGB vidaus kariuomenės 32-ojo šaulių pulko kareiviai vykdė karinę operaciją. Prie Aleksandro Paulausko sodybos buvo aptikti 7 partizanai. Per kautynes žuvo Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės vadas Ignacas (Ignas) Česna-Vitolis, partizanų teismo pirmininkas ir rinktinės Administracinio ir ūkio skyriaus viršininkas Petras Lileikis-Žuvelė, Girėnas, rinktinės štabo viršininkas Alfonsas Venckus-Dėdė, Karuža, štabo narys Pranukas (slapyv., Vokietis) ir štabo partizanas Antanas Žimkus. Kautynių metu buvo suimti sužeisti šios rinktinės partizanai: Petras Barkauskas-Erelis ir Steponas Geštaitis-Uošvis, 1951 m. spalio 31 d. jie sušaudyti.

- **Rugpjūčio 31-oji** – Laisvės diena. 1993 m. rugpjūčio 31 d. iš Lietuvos buvo išvesta Rusijos kariuomenė.